

COM ATANSAR LA REALITAT D'ÀFRICA A L'ESGLÉSIA EUROPEA?

ANTONI PI I CALVERA

El juliol de 2019, l'ISCREB va proposar al professor Antoni Calvera escriure una sèrie d'articles on reflexionés sobre "Com atansar la realitat de l'Àfrica a l'Església Europea?" El professor va produir més de 15 articles responent a la pregunta proposada. Ara, us en presentem el dossier que els recull.

*****

El professor Antoni Calvera i Pi va néixer a Barcelona l'any 1945, i quan tenia 24 anys va fer els seus vots temporals com a religiós combonià. L'any 1975, s'ordenava sacerdot. Va ser missioner a Etiòpia durant cinc anys, i a Sud-àfrica, dotze. També va dirigir el Museu Africà de Mundo Negro de Madrid i el Museu Africà Comboni de Barcelona. Amant de l'Àfrica, sempre parlava de la diversitat i riquesa del continent. Era arqueòleg i antropòleg i l'ISCREB va tenir la sort i plaer de comptar amb ell com a professor de l'assignatura *Religions Africanes i Afroamericanes tradicionals*.

Calvera va morir a València el 15 d'octubre de 2021. Després de tota una vida dedicada a la missió, i a l'anunci de l'Evangelí i de Jesús. Molts, el recorden repetint el missatge: "Ser cristià és sobretot ser missioner".

PRÒLEG

La pregunta que planteja el títol d'aquesta sèrie d'escrits publicats pel P. Antoni Calvera Pi, missioner combonià, i recollits en aquest dossier, no deixa de ser una qüestió difícil de definir i si més no de canalitzar. No comporta una resposta breu, ni fàcil, perquè enfonsa les seves arrels en la profunda i rica tradició africana i a més intenta obrir-se a una realitat eclesial europea que canvia de forma constant d'època, amb una situació sociopolítica molt desafiadora. No és fàcil respondre aquesta pregunta, però l'autor d'aquests articles intenta fer-ho submergint-se en la realitat africana, de la mà d'alguns intel·lectuals i gent d'Església.

Són relats curts, que de manera sintètica van desgranant una reflexió molt coherent des de l'Àfrica fins a Europa i viceversa. També s'hi afegixen dos comentaris més que obren amb discreció el tema sobre les Religions tradicionals africanes. La riquesa cultural flueix a banda i banda i atrau la curiositat del lector.

Antonio Calvera, l'autor del llibre que ens ha deixat fa tot just dos anys, no va poder conèixer els discursos i anàlisis tan potents com els que darrerament està fent el Papa Francesc quan parla d'Àfrica i dels africans. Deia a la República Democràtica del Congo el passat 31 gener de 2023: "Sóc aquí per abraçar-vos i recordar-vos que teniu un valor inestimable, que l'Església i el Papa confien en vosaltres; que creieu en el vostre futur, en un futur que està a les vostres mans i en què mereixeu invertir els dons de la intel·ligència, sagacitat i laboriositat que posseïu". I afegia recentment a la seva catequesi setmanal del 30 de setembre: "Àfrica no és una mina per explotar ni una terra per saquejar". Quanta raó tenen aquestes paraules per donar autoritat i protagonisme a l'Àfrica tal com es desgrana als 16 comentaris que recull aquest dossier.

Aquests comentaris anaven acompanyats per uns vídeos que el P. Antoni Calvera preparava amb molta cura escènica. Fins i tot, canviava les seves camises africanes acolorides i decorava el fons de la seva habitació on de forma molt casolana, però amb bon gust, preparava i gravava els seus vídeos i comentaris que es recullen en aquest dossier. Se'l veia que gaudia molt en la seva realització, i després de cadascú em deia: "ja en tinc un altre", com qui va resant una lletania de lloances i reconeixements a tot el continent africà. i és més universal".

Com a germà de l'Antonio, m'omple de molta alegria poder prologar aquest dossier. Els seus coneixements antropològics i africans sempre em van sorprendre i ensenyar. L'Antonio llegia molt, escoltava molt, però també és cert que parlava molt, tenia una gran riquesa interior per oferir sobretot d'Àfrica. Els seus anys de vida a Etiòpia i a Sud-àfrica li havien donat un bagatge molt ric i variat. Sabia què deia i com ho deia. Mai no va deixar de preparar-se i escriure. Les classes a l'ISCREB van ser una palestra que el va ajudar a sintetitzar els coneixements. Si s'hagués de posar en relleu una característica, seria precisament aquesta capacitat de concretar principis, plasmar evidències i ser clar a les exposicions, on moltes vegades no li faltava un cert to irònic que enriqueix la seva presentació i aconseguia mantenir l'atenció viva de l'interlocutor.

Com atansar la realitat d'Àfrica a l'Església europea? L'autor ha intentat respondre la pregunta. Queda molt de camí per fer, gràcies a Déu, perquè només a la llum de l'Esperit i amb el testimoni de Crist ressuscitat els apòstols i els missioners podran, en paraules de l'Antonio: "acostar-se els uns als altres, aprenent, sense imposar i respectant. Aleshores, veurem com l'Església no s'enfonsa sinó que surt reforçada.

Jaume Calvera

Director editorial de *Mundo Negro*

I

"Atansar-nos, en aquest cas és gaudir i ser conscients de les moltes diferències que el continent africà ofereix a la resta del món. És un diamant amb tantes i tantes cares, que es miri per on es miri sempre enlluernarà."

El primer impuls per escriure sota el títol que precedeix és voler donar tot un reguitzell de normes, lleis i pautes que ens deixin més o menys satisfets i una mica convençuts, de ves a saber què.

Però resulta que el primer pas a donar és tenir el valor de fer-nos una pregunta, inquietant, comprometedora i una mica sorprenent: Què en sabem de l'Àfrica? O dit d'una altra manera: de quina manera l'Àfrica es fa present en el nostre dia a dia?

I hem tocat el moll de l'os. No és necessari arrancar amb inculpacions, acusacions, enyorances o retrets. Si pot servir d'exemple, tots nosaltres som una planta que necessita un test amb terra per créixer. I és en aquesta terra on es poden trobar moltes mancances socials, culturals, històriques i antropològiques que encara avui anem absorbint inclús inconscientment.

Breument, fem un xic història. L'any 1831, moria el filòsof idealista alemany **Hegel**. Poc després de la seva mort, es varen publicar les seves Lliçons sobre la filosofia de la història. I en aquest text, tot parlant d'Àfrica diu:

"És la pàtria de tot animal ferotge, una terra que desprèn una atmosfera pestilent, quasi verinosa i que està habitada per pobles que es manifesten tan bàrbars i salvatges com per excloure tota possibilitat d'establir relacions amb ells".

Certament, costen de pair aquestes expressions. Donar-hi voltes seria com donar voltes a una línia sense sortida. Ara ens toca mirar endavant i construir nous camins. Sense imaginar solucions màgiques, impossibilitats insuperables o tractant de no fixar-se massa per evitar sentits de culpabilitat o d'ignorància.

Atansar-se a una realitat vol dir obrir-se a l'experimentació. I l'experiència s'adquireix amb la vivència. Hem de ser receptors.

El primer que haurem d'arraconar són els tòpics fàcils, defensius i desintegradors. "Els i nosaltres" és tot un *leitmotiv* massa recurrent.

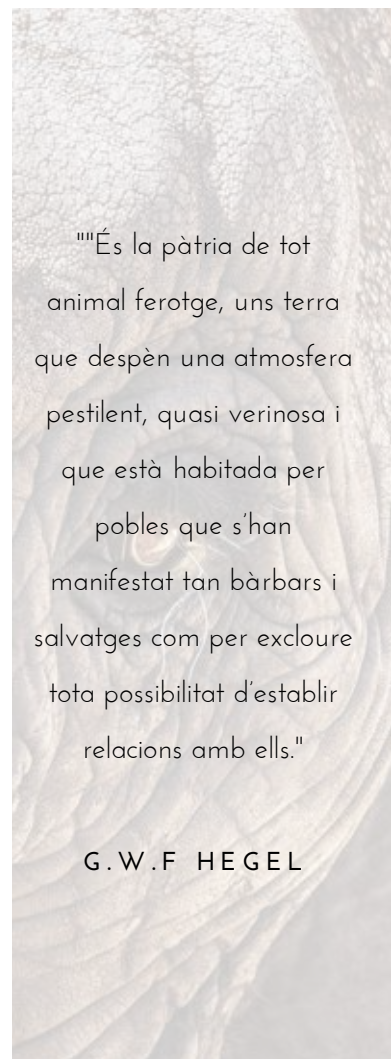
Una segona passa a donar és el fet de conèixer quines realitats envolten aquest continent sense pors, ni idees preconcebudes.

L'ambaixador de Guinea-Bissau, degà dels ambaixadors africans a Espanya va dir recentment en una entrevista: "Europa no sap el que passa a l'Àfrica". I és ben cert. Parlem del continent africà com si fos una unitat sense rellevància; però hem de recordar que el continent té més de 30 milions de kilòmetres quadrats, està integrat per 55 nacions on viuen més de 1.300 milions d'habitants que es parlen més de 2.000 idiomes diferents.

Atansar-nos, en aquest cas, és gaudir i ser conscients de les moltes diferències que el continent ofereix a la resta del món. És un diamant amb tantes i tantes cares, que es miri per on es miri sempre enlluernarà.

I ben segur que un dels primers esforços serà deixar que parlin els mateixos africans, acceptar el que diuen i fer nostre aquest nou punt de vista, que és tan enriquidor.

Hem obert una petita escletxa. Seguirem oberts, perquè només compartint entendrem què vol dir: "Ell es va fer tot en tots".

"És la pàtria de tot animal ferotge, una terra que despèn una atmosfera pestilent, quasi verinosa i que està habitada per pobles que s'han manifestat tan bàrbars i salvatges com per excloure tota possibilitat d'establir relacions amb ells."

G. W. F. HEGEL

II

"Sense jutjar, reconeguem que el món occidental ha imposat moltes lleis, normes i costums, que a nosaltres mateixos encara ens costa de portar-les endavant moltes vegades"

Una vegada hem començat l'apropament a la realitat africana, és necessari callar i escoltar. La cultura europea-occidental està massa acostumada a parlar. Sense afany de ser irònics, "en sabem massa". Les explicacions que es varen donar en un passat, i que a vegades encara cuegen avui, sobre aquest desconegut continent, voregen freqüentment l'absurd i el ridícul.

Ja es va dir, referint-nos a l'Àfrica, que no tenim problema en posar-ho tot en el mateix paner. Per això, serà fonamental deixar parlar als mateixos africans. Serà dur d' sentir-ho, costarà pair-ho, i ens sorprendrà. La clau està a saber escoltar.

I així ho farem. Deixarem que parlin els africans i nosaltres escoltarem. El jesuïta camerunès **Engelbert Mveng**, assassinat a Yaoundé el 1995, escriu:

"Àfrica vol estar en l'encreuament de la Humanitat que s'unifica cada dia, vol estar en la cita de donar i rebre –però no amb les mans buides-, vol estar present per acollir i anunciar la Bona Nova de Jesucrist fins als confins de la 'Oecumene', l'Àfrica d'ahir, d'avui i de demà".

No serà que allò que ens correspon a nosaltres és atansar-nos a aquesta realitat, conèixer-la i valorar-la?

El mateix P. Mveng diu: “L’aposta, en última instància, és tot el nostre destí; és la vocació històrica d’Àfrica. Es tracta d’una qüestió de vida o mort. L’herència espiritual d’Àfrica ha forjat, a través dels segles, els diferents tipus d’homes que defineixen la nostra autenticitat”.

Aquí radica un punt essencial: l’autenticitat. L’autenticitat és font de discussió perquè és molt sensible. L’autenticitat configura la realitat dels pobles, no sols africans sinó arreu del món. S’ha de treballar en l’autenticitat i per l’autenticitat. I aquí en trobarem l’apropament, perquè ens capacitarem a entendre l’altre en la seva diversitat.

Sense jutjar, reconeguem que el món occidental ha imposat moltes lleis, normes i costums, que a nosaltres mateixos encara ens costa de portar-les endavant moltes vegades. I no hem parat atenció en el que això representava pels pobles africans.

Normes i costums que portades de mà de l’Església s’han convertit en litúrgia, tradicions i apreciacions teològiques, doctrinals i morals. No tot ha estat dolent, ni de bon tros, però a la millor un toc de sensibilitat hauria ajudat a apropar-nos una mica més.

Acabem tot escoltant una vegada més a qui ens ha guiat en aquest comentari, Engelbert Mveng:

“La conclusió d’un diàleg com aquest no pot ser un altre que completar l’alçada del Cos de Crist, i la seva Església no serà més com una secta, propietat d’una sola raça, d’un sol continent, d’una sola civilització, d’una sola llengua, d’un sol art, d’un sol sistema de pensament, d’organització social, econòmica i inclús política i, finalment, d’un sol ritu, que seria la negació de la ‘Ecclesia’ en el sentit primer de la paraula, o sigui: la reunió de tots els fills del Pare, de tota tribu, de tota llengua, de totes les nacions”.

“L’aposta, en última instància, és tot el nostre destí; és la vocació històrica d’Àfrica. Es tracta d’una qüestió de vida o mort. L’herència espiritual d’Àfrica ha forjat, a través dels segles, els diferents tipus d’homes que defineixen la nostra autenticitat”.

E. MVENG

III

"Fa por inclús dir-ho, però el dogmatisme és la millor manera de tancar-se en el propi inexpugnable castell i no veure res més. I a més a més, imaginar que aquesta és l'única realitat i la veritat exclusiva."

Continuem escoltant als africans. No hi ha res més fàcil i més erroni que voler interpretar què diuen, quan ells ho diuen força clar. I continuem amb el pare Mveng. Fem-ho "a l'africana", o sigui, seient als peus d'un ancià i escoltant com parla.

"Com és evident, un diàleg així resulta molt exigent per l'Àfrica, doncs, suposa sotmetre a judici la nostra herència espiritual davant Déu. Reivindicar la responsabilitat de portar la Creu de Crist és reivindicar el temible honor de carregar, no solament amb el nostre destí, sinó amb el destí de la Humanitat, amb el destí total del món", escriu Mveng.

Un dels nostres, diguem-ne pecats socials, pot ser no percebre la unitat del món i la humanitat. I queda clar que unitat no vol dir uniformitat. Tot atansant-nos a una altra realitat, assumim acceptar punts de vista diversos als nostres, aspectes fins ara no descoberts o analitzats. Fa por inclús dir-ho, però el dogmatisme és la millor manera de tancar-se en el propi inexpugnable castell i no veure res més. I a més a més, imaginar que aquesta és l'única realitat i la veritat exclusiva.

A partir d'aquest punt ningú està pel damunt de l'altre, i molt menys ningú està més avall. És un esforç comú que no pot claudicar amb raons sentimentals o actituds paternalistes. També el poble africà s'hi ha de posar seriosament.

Aquesta actitud podem anomenar-la diàleg.

L'autor que ens acompanya diu: "El problema del diàleg entre cristianisme i els valors de la civilització de l'Àfrica Negra es planteja avui en dia en els termes d'un radicalisme sense discussió. Aquest radicalisme supera de lluny l'interrogant dels cercles ecumènics contemporanis sobre els socis d'aquest diàleg i el seu contingut... Per renovar el diàleg, l'Àfrica arranca en l'actualitat de la seva experiència històrica i planteja unes qüestions concretes".

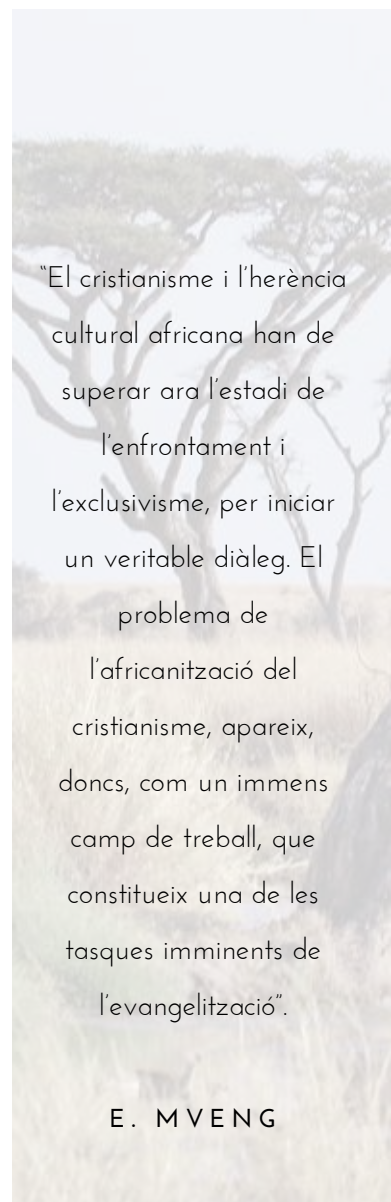
I comenta a propòsit d'aquest diàleg:

"El cristianisme i l'herència cultural africana han de superar ara l'estadi de l'enfrontament i l'exclusivisme, per iniciar un veritable diàleg. El problema de l'africanització del cristianisme, apareix, doncs, com un immens camp de treball, que constitueix una de les tasques imminents de l'evangelització".

Val la pena escoltar amb molta cura aquestes paraules. Ens han deixat sobre la taula les eines necessàries, ara tots plegats les hem de fer servir. Sense presses, deixant-nos sorprendre per tot allò que descobrirem els uns dels altres.

I, seguint aquest camí, descobrirem com les nostres realitats s'atansen. Unes primeres passes giraran al voltant d'elements, diguem-ne molt externs, circumstancials, però a poc a poc arribarem a punts que ens portaran a una respectuosa escolta mútua i a una acceptació real d'aspectes que inclús nosaltres no havíem imaginat mai que podrien presentar-se amb aquests embolcalls.

Ens haurem apropat els uns als altres, aprenent, sense imposar i respectant. Aleshores, veurem com l'Església no s'ha enfonsat sinó que en surt més reforçada, més Universal.

"El cristianisme i l'herència cultural africana han de superar ara l'estadi de l'enfrontament i l'exclusivisme, per iniciar un veritable diàleg. El problema de l'africanització del cristianisme, apareix, doncs, com un immens camp de treball, que constitueix una de les tasques imminents de l'evangelització".

E. M V E N G

IV

"En aquest conte de Sierra Leone, s'obren portes a una nova comprensió (...) Quina manera més pedagògica d'explicar el mal que pot fer, per exemple l'egoisme, la poca sinceritat amb el veí-proïsme..."

Comencem a l'africana, amb un conte, per explicar-nos millor.

Una vegada, l'aranya i la mona varen construir les seves cabanes a prop d'un gran bosc. Tot acabant de construir-les, varen col·locar trampes per caçar. Al cap de poc, en la trampa de l'aranya va quedar agafat un porc salvatge. L'aranya el portà a casa, el va matar i el va donar a la seva dona perquè el cuinés. Aleshores, l'aranya digué al seu fill que anés a cridar a la mona.

Quan tots estàvem asseguts al voltant d'una gran olla, i la mona estava a punt de ficar la mà per agafar el primer bocí, l'aranya va dir: -Ep!, amiga, ensenya'm les mans.

Tan bon punt la mona els les va ensenyar, l'aranya digué: -Tens les mans brutes; així no pots ficar-les en la nostra olla. Ves a rentar-te-les.

I mentre la mona va anar a rentar-se les mans, l'aranya i la seva família es menjaren el porc. En tornar la mona, no quedava res. La mona no va dir paraula, però tornà a la seva cabana tot pensant.

Poc temps després, a la trampa de la mona va quedar atrapat un babuí. Després de matar-lo i cuinar-lo, la mona, el posà en un gran bol. La mona va fer arribar un missatge a l'aranya perquè s'unís a la festa. L'aranya va anar-hi tot seguit. Però tan bon punt anava a ficar la mà al bol, la mona va dir: "Ep!, amiga, ensenya'm les teves dents."

L'aranya els les va ensenyar.

-Mentre les teves dents no estiguin tan netes com les meves –digué la mona- no podràs menjar amb nosaltres.

L'aranya va marxar tot corrent a rentar-se-les. Però mentre anava i tornava, la mona i la seva gent es menjaren el babuí.

Quan va tornar l'aranya, el bol estava buit.

Nosaltres diríem: "tal faràs, tal trobaràs". Però en aquest conte de Sierra Leone, s'obren portes a una nova comprensió. Certament, els protagonistes són triats amb molta cura: una mona i una aranya. Podem trobar una parella més desbaratada? Però quina manera més pedagògica d'explicar el mal que pot fer, per exemple l'egoisme, la poca sinceritat amb el veí-proïsme, el mal que fa provar d'enganyar els altres, els contra-valors de l'incivisme. I així tantes altres coses...

Tot això perquè siguem conscients que els valors que coneixem, també els trobem a altres llocs si ens fixem una mica. Seran presentats amb diferent simbologia, ben segur, però la recerca dels valors és considerada també important. Tant que es mereixen un conte.

Quan ens atansem a la realitat africana, hem d'acceptar amb senzillesa uns paràmetres que s'estructuren diferentment als nostres.

Ja que anem de contes, ens desvariem una mica, i ens preguntarem si podríem importar la "Ventafocs" o el "Pinotxo" a d'altres cultures. Tot per a descobrir també la real presència de normes, valors i actituds, però expressades amb altres paraules.

Per això, sense fer-nos pesats, hem de recordar una vegada més el valor de l'escolta i el coneixement per apropar-nos a les realitats de l'Àfrica. I ben cert que descobrirem aspectes sorprenents encara que d'arrencada parlem d'una mona i una aranya.

L'aranya digué:

-Tens les mans brutes; així no pots ficar-les en la nostra olla. Ves a rentar-te-les.

I mentre la mona va anar a rentar-se les mans, l'aranya i la seva família es menjaren el porc. En tornar la mona, no quedava res. La mona no va dir paraula, però tornà a la seva cabana tot pensant.

CONTE DE
SIERRA LEONE

V

"La inculturació ens fa mirar, en primer lloc, a casa nostra per preguntar-nos si tot el que fem a la nostra vida de fe, les actituds de persona creient, respon a un impuls lligat al món que ens envolta."

Tot acabant el Concili Vaticà II, una paraula va prendre protagonisme: inculturació. S'ha escrit, estudiat i parlat tant que seria una bogeria voler resumir la idea en poques paraules. Però la realitat d'Àfrica ens empeny a tractar el tema.

La inculturació ens fa mirar, en primer lloc, a casa nostra per preguntar-nos si tot el que fem a la nostra vida de fe, les actituds de persona creient, respon a un impuls lligat al món que ens envolta. En altres paraules: la nostra fe té en compte el món que ens rodeja?

Monsenyor **Anselme Titianma Sanon** de Burkina Fasso, ex-president de la Conferència Episcopal de l'Àfrica Occidental Francòfona i bisbe dimissionari de Bobo—Dioulasso diu en un dels seus escrits:

“És necessari que la nostra tradició cultural s'enlairi i surti a la recerca de la trobada de l'Evangeli, i que aquest arribi a les més fondes arrels de l'evangelitzat. La trobada entre evangelitzador i evangelitzat crea una nova situació: l'evangelitzador intenta adaptar-se, l'evangelitzat no té per què deixar-se influenciar o dominar per la filosofia o teologia de qui l'evangelitza. Cal que ambdós combreguin en la diferència. Nosaltres presentem l'Església –Cos de Crist- com a Església Família de Crist”.

I una vegada més, recordem que “atansar-nos” vol dir conèixer, entendre, respectar i compartir.

El mateix títol d'aquesta sèrie d'articles ja conté una real ambigüitat. *Com atansar la realitat d'Àfrica a l'Església europea.* Hauria de ser: *Com atansar l'Església europea a la realitat d'Àfrica.*

El Bisbe Sanon en la seva obra: *Enraizar el Evangelio* amb traducció al castellà, diu:

“No hi ha, doncs, una conclusió sinó les tres passes que hem tractat de fer: la trobada, el descobriment, la tradició del fet de rebre...”

Aquestes tres passes són la invitació feta a uns i altres per reduir distàncies i caminar plegats. La nostra cultura occidental ens empeny a un “fer per concloure un procés” –i freqüentment acabem amb un document-, mentre la cultura africana, generalitzant molt, ens porta a un “caminar plegats” per assolir un estat sòcio-cultural, i per tant: religiós. Les famoses iniciacions africanes, com accions socials, culturals i definitories del poble que les practica, van per aquest camí.

La inculturació va més enllà d'assolir uns símbols, és com si anéssim afegint flors a un ram que ja està complet. No fem afegitons.

Justament comenta Mn. Sanon:

“Es tracta d'un procés a la vegada teològic i teologal que pot ser rebut només si, en aquells que l'emprenen: la fe, l'esperança i la caritat són vives; si la reflexió va unida a l'oració”.

Apropar-se a la realitat africana és un procés, no sempre lliure d'entrebancs i dubtes, tal com és la vida real. Per això, cada vegada és més urgent sortir del formulisme i deixar de banda estructures que garanteixen la seguretat a una de les parts, oblidant l'altre, que en el nostre cas és una Església arrelada en un continent amb els seus propis batecs de cor i la seva característica petjada humana.

“La inculturació és un procés a la vegada teològic i teologal que pot ser rebut només si, en aquells que l'emprenen: la fe, l'esperança i la caritat són vives; si la reflexió va unida a l'oració”.

MN. SANON

VI

Dels autors africans que anem espigolant per conèixer millor qui som tots plegats, destaquem-ne un: Michel Kayoya, sacerdot burundès, assassinat el 1972 juntament amb altres sacerdots mentre canta ven Magnificat.

Atansar-nos és admirar encisats el nostre voltant, inclús els cops amargs de realisme que troben a tot arreu. Les misèries no són patrimoni de cap poble sinó un doblec molt íntim i penós de tota la humanitat, no són altra cosa que les llums i les ombres que dibuixen l'existència humana.

Dels autors africans que anem espigolant per conèixer millor qui som tots plegats, destaquem-ne un: **Michel Kayoya**, sacerdot burundès, assassinat el 1972 juntament amb altres sacerdots quan cantaven el "Magnificat", i més de cent mil ciutadans –o dos-cents mil, no ho sabrem mai-, durant la més gran massacre tribal que s'ha produït a l'Àfrica. Kayoya era hutu.

Un any abans, amb 41 anys, va publicar un llibret traduït a diverses llengües: *Sur les traces de mon pere*, que en el fons és el seu testament. L'obra no té la pretesa de ser una disquisició teològica, ans una capbussada en la humanitat de la qual tots en som protagonistes, i curiosament alguns paràgrafs els redacta com si fossin versos:

*"Com tants altres, jo volia fer-me un home,
un home del meu poble,
un home com els meus germans,
un home per a la humanitat.
Que difícil deu ser això, fer-se un home,
sempre tendint cap al bé,
tibat, treballant sense parar.
Tan bon punt un comença, ja no es para,
amb el risc de morir viu".*

Aspiracions, anhels, ganes d'arribar a ser. La humanitat en estat pur tal com l'experimenta tothom. I com si fos la consciència del seu poble –tants pobles a l'Àfrica pensen així!- reflexiona quasi en veu alta:

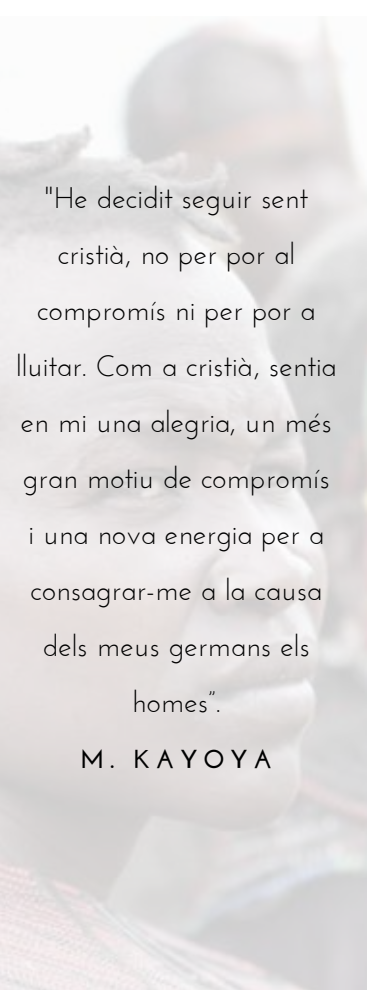
“El 1885, a Berlín varen repartir-se el nostre continent. Sense consultar ningú, els feia llàstima la nostra misèria, venien a deslliurar-nos de la nostra misèria secular, venien a educar-nos, venien a civilitzar-nos. Aquesta és l'*Acta de Berlín*, que m'ha humiliat durant molt temps. Cada vegada que em trobava amb aquesta data, sentia dintre meu com m'havien menyspreat”.

Es fa dur de llegir. No podem ara repartir culpes, ni condemnar el passat. Però el que se'ns recorda és part d'una història que en molts moments no ha facilitat gaire aquest atansament que tractem de desentrellar.

I la llum arriba, molt suaument, quan Kayoya parla de la seva fe: “He decidit seguir sent cristià, no per por al compromís, ni per por a lluitar. Com a cristià, sentia en mi una alegria, un més gran motiu de compromís i una nova energia per a consagrar-me a la causa dels meus germans: els homes”.

Emmarcat en la situació social i política que l'envoltava, i que va posar fi a la seva vida, gosa escriure: “La meva religió havia reforçat en mi l'amor a l'home. Em prohibia odiar. Jo havia de respectar tot ésser humà i, en circumstàncies normals, em resultava fàcil. Però quan en l'home, la part de la seva petitesa superava la de la seva grandesa, feia falta un suplement de força per distingir l'home de les seves accions dolentes. La meva religió m'ajudava en aquesta tasca”.

No és necessari aixecar altars a ningú; possiblement haurem d'enderrocar molts d'altres.

"He decidit seguir sent cristià, no per por al compromís ni per por a lluitar. Com a cristià, sentia en mi una alegria, un més gran motiu de compromís i una nova energia per a consagrar-me a la causa dels meus germans els homes”.

M. KAYOYA

VII

"Un poble que va sentir parlar de la Bona Notícia amb referències al blat, els peixos, els ocells, no estava lluny dels pobles que encara viuen les realitats de la natura amb senzilla espontaneïtat."

Tot tractant de conèixer la realitat africana, descobrirem que té tantes coses per ensenyar-nos! Són moltes les coses que ignorem referent a certes realitats d'aquest continent, que tot sovint podem sentir-nos avergonyits.

Agafem una realitat senzilla, humana, palesament lògica: els proverbis, les dites d'un poble que reflecteixen amb senzilles pinzellades la saviesa tradicional d'una inusitada profunditat. Deixem que s'apropin a nosaltres.

Podríem multiplicar-les fins a l'infinit, perquè en pobles de marcada tradició oral abunden aquestes expressions. Les que citarem aquí estan tretes d'un petit llibret: *Proverbios de Sabiduría* que en recull una excel·lent selecció.

Fent referència a Déu, tot sovint aquests proverbis resulten aclaparadorament clars i descriptius: "Déu en persona espanta les mosques de l'animal que no té cua."

Així s'expressen els Mina de Togo, fent referència a una providència de Déu, fora de tota discussió. Les conclusions les podem elaborar nosaltres mateixos, però sí que necessitem veure allò de l'Evangeli: "No estàs lluny del Regne de Déu".

A Burundi, sentirem dir: "Quan vagis a rebre quelcom de Déu, presentat amb les mans obertes".

Déu no és garrepa, dona amb abundància. La mesura la posem nosaltres perquè no obrim prou les mans. Jesús ens recorda que si som capaços de donar, rebrem sense mesura, a vessar.

Alguns pobles de Costa d'Ivori diuen: "Déu mai deixa buida una boca que ell mateix ha creat"

Que n'és de fàcil acusar de fatalistes alguns pobles, mentre correm a apuntar-nos a la llista dels providencialistes! Recordem que el sentit de compartir amb els altres resulta fonamental en la mentalitat de molts pobles africans. Partint d'aquest punt, el fet de compartir també podrà veure's com la resposta de Déu als ocells i als lliris del camp, que no sembren ni teixeixen, però sempre van vestits.

A la gran illa de Madagascar, el poble Malgaix ens recordarà: "És millor ser culpable als ulls dels homes, que no pas als de Déu".

Sense fer gaire esforç, ve al cap el Jesús que a la pecadora pública, acusada pels homes, l'acomia amb un: "Jo tampoc et condemno, ves en pau".

Anem acabant. A Rwanda, al bell cor de l'Àfrica, els Rundi comentaran: "Déu t'ha donat un fill, però no l'educarà en lloc teu".

Ni el fatalisme ni la deixadesa tenen justificació. No tinguem la pretesa de creure que Déu ho farà tot, perquè sí. El compromís personal resulta tan important com la Providència.

Ens aturem aquí. Ha estat un breu tast per fer-nos conscients que la trobada serà en un punt equidistant. I a aquest punt li podem donar un nom: Església. Un poble que va sentir parlar de la Bona Notícia amb referències al blat, els peixos, els ocells, no estava lluny dels pobles que encara viuen les realitats de la natura amb senzilla espontaneïtat. Sense afanys paternalistes, romàntics o de condescendència. Simplement obrint els ulls i compartint, com a expressió d'un donar i un rebre al mateix temps.

*"Déu en persona espanta
les mosques de l'animal
que no té cua."*

PROVERBI AFRICÀ

VIII

El poema pigmeu que encapçala aquestes ratlles ens porta a viure el fet d'un Déu que no té imatge concreta, però que s'apropa a la paraula que surt de la boca, i tot i que és invisible existeix.

*“Al principi existia Déu.
Avui existeix Déu. Demà existirà Déu.
Qui pot crear una imatge de Déu?
Déu no té cos.
És com una paraula que surt de la teva boca.
Aquesta paraula, que ja no existeix,
que s'ha esfumat, malgrat tot viu.
Així és Déu”.*

Podríem jugar a les endevinalles: qui és l'autor d'aquest poema? Té unes reminiscències evangèliques fàcils d'identificar. Però aquest text és senzillament un poema d'un grup pigmeu del Congo. Sorprenent.

Potser en el nostre món estem massa acostumats a viure una vida plena de “compartiments” estanys. Tot s'ha convertit en una realitat estratificada on cada nivell representa una certesa, té una significació. La religió segueix un camí, la vida porta el seu ritme i de tant en tant es troben. En aquest exercici d'aproximació, Àfrica ens agafa de vegades amb el pas canviat.

La unitat entre religió, moral i vida és una realitat en la mentalitat de molts pobles africans, i tant de bo poguéssim aprofundir en aquest desafiament que tenim al davant. És tot una particular visió de la realitat en la qual tot forma part d'una unitat indivisa.

El poema pigmeu que encapçala aquestes ratlles ens porta a viure el fet d'un Déu que no té imatge concreta, però que s'apropa a la paraula que surt de la boca, i tot i que és invisible: existeix.

En voler presentar la imatge de l'Església, tot sovint, la idea que s'ofereix s'ha europeïtzat/occidentalitzat/mediterraniaitzat massa. I perdó per les paraules fetes servir, que no pretenen menysprear, ni escatimar valor a allò que s'ha realitzat. És clar, que estem entrant en el terreny de veure quin paper juga la religió en la vida humana.

El jesuïta congolès **Vincent Mulago** explica amb les següents paraules aquest paper de la religió en molts pobles d'Àfrica: "La religió té la funció psicològica i social d'integració i d'equilibri; permet l'home d'entendre's i valorar-se a si mateix per acceptar la seva situació en la vida i controlar la seva angoixa. Gràcies a la religió, la dualitat entre l'ésser humà i el seu món és superada i la unificació abastada".

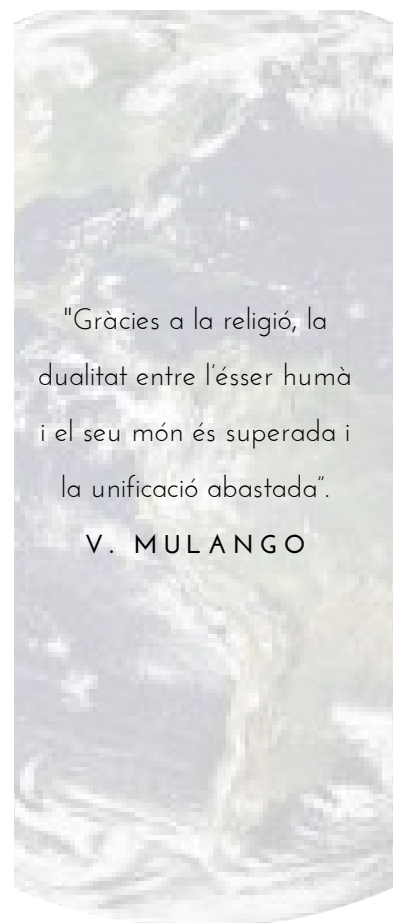
En l'esforç d'aproximació, hem d'enderrocar moltes idees preconcebudes, bones sens dubte en els seus temps, però que amb un millor coneixement mutu demanen ara assolir nous aspectes.

I tornem a l'encapçalament. La realitat d'Àfrica ens diu que el seu criteri ètic fonamental, en molts aspectes, és profundament vitalista, igual que la fe, que no té una altra arrel que la mateixa humanitat, que representa la presència divina en el món. És aquesta paraula que no veiem, que s'ha esfumat, però malgrat tot existeix, perquè així és Déu.

No és una fe humanitzada ans una humanitat divinitzada. Ben segur: haurem de retallar legalismes i raonaments que tot sovint han guarnit unes veritats de fe, poc beneficiades per aquests afegitons.

Tot sumat era més càrrega que ajuda:

*"Aquesta paraula, que ja no existeix,
que s'ha esfumat, malgrat tot viu.
Així és Déu"*

"Gràcies a la religió, la dualitat entre l'ésser humà i el seu món és superada i la unificació abastada".

V. MULANGO

IX

El fonamental és anunciar de manera entenedora el missatge del Crist que, fet home, parlava amb llenguatge arrelat a la cultura que l'acollia: peixos, blat, ocells, xarxes (...) i tot un seguit d'exemples comprensibles per qui l'escoltava.

No deixem massa arraconat el fet de la inculturació, mereix que seguim pensant.

Qui escriu aquestes ratlles ha sentit dir a un bisbe africà amb tristor i una certa ironia: *"Molts pensen que això de la inculturació és canviar el ram de flors del damunt de l'altar, d'un costat al altre"*. Qui diu el ram de flors, pot ser afegir una dansa, un petit gest o qualsevol altre manifestació externa.

De ben cert que els detalls poden expressar actituds i no tenen per què deixar-se arraconats. Però el fet de la inculturació necessita arribar més lluny.

I tot de cop ens ve el dubte que es resumeix en una pregunta que pot angoixar: I la unitat, a on va a parar? Un cop més deixem que altres parlin.

I referint-nos a aquest aspecte mirem què diu el Concili Vaticà II. Celebrat fa cinquanta-cinc anys. Allò que avui en dia sembla normal, en aquell temps era un xic agosarat, si bé en certs aspectes encara no hem assolit plenament tot el que se'ns va oferir. Unes pinzellades orientatives. En la *Constitució sobre l'Església en el món actual* llegim: "Igualment, l'Església, que ha viscut en varietat de condicions en el pas dels temps, ha sabut fer servir les descobertes de les diferents cultures per a difondre i explicar el missatge de Crist en la seva predicació a tots els pobles..." (58)

La realitat d'Àfrica es manifesta amb una pluralitat immensa de recursos i matisos. El fonamental és anunciar entenedorament el missatge del Crist que, fet home, parlava amb llenguatge arrelat a la cultura que l'acollia: peixos, blat, ocells, xarxes, criats infidels, banquetes i tot un seguit d'exemples comprensibles per qui l'escoltava.

I el mateix Concili, tot inspirant-se en un text de **Sant Agustí** diu en el *Decret sobre l'activitat missionera de l'Església*: "Així, doncs, tot el bo que es troba sembrat en el cor i la ment dels homes, en els mateixos ritus i en les cultures dels pobles, no solament no pereix, sinó que cura, s'eleva i es completa a glòria de Déu..." (n.9)

I prossegueix:

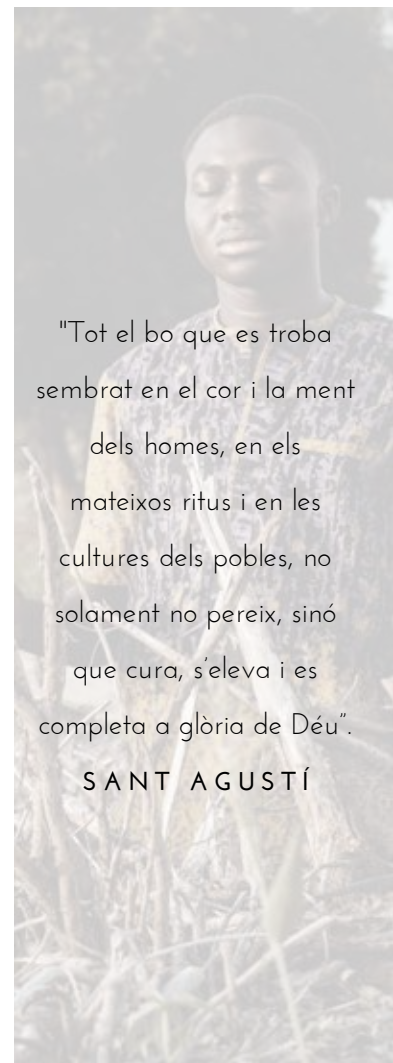
"L'Església, per poder oferir a tots el misteri de la salvació i la vida portada per Déu, ha d'introduir-se en tots aquests grups amb el mateix afecte amb què Crist es va unir per la seva encarnació a certes condicions socials i culturals dels homes amb qui va viure". (n.10)

No es tracta d'actuar amb tècniques publicitàries, tot buscant un resultat eficaç i eficient. El Concili parla d'un "afecte" al mateix nivell que Crist va viure.

L'Anunci no publicita ni mercadeja, no pensa amb els resultats, ans és un fort lligam amb la humanitat. Sense humanitat no existirà anunci.

"L'activitat missionera té també una connexió íntima amb la mateixa naturalesa humana i les seves aspiracions. Perquè manifestant a Crist, l'Església descobreix a la humanitat la veritat genuïna de la seva condició i de la seva vocació total..." (n. 8)

Atansar-se a una realitat humana vol dir obrir-se i descobrir ambdós la genuïna condició donada pel Crist encarnat en aquesta mateixa humanitat.

"Tot el bo que es troba sembrat en el cor i la ment dels homes, en els mateixos ritus i en les cultures dels pobles, no solament no pereix, sinó que cura, s'eleva i es completa a glòria de Déu".

SANT AGUSTÍ

X

"Certes frases i formes d'expressió dels documents estan lligats a les càrregues del moment, però la porta es va obrir a la possibilitat de caminar i treballar en aquest terreny."

Una de les més comunes objeccions a la inculturació gira, molt sovint, al voltant de la litúrgia. Seguim molt preocupats per les expressions culturals i rituals de la fe. Però, quines expressions?

Tornem al Concili Vaticà II. El 4 de desembre de 1963, es va aprovar en l'aula conciliar la *Constitució sobre la Litúrgia*. Va ser el primer document aprovat i sembla que per alguns Pares Conciliaris ja no es podia anar més endavant, se n'havia anat a Roma per concretar certs punts "litúrgics". Però l'Esperit bufà, i l'horitzó s'eixamplà sorprenentment. No hi havia dubte que no era una reunió programàtica, aquella trobada. En algunes reflexions va arribar-se força lluny. Encara estem fent camí.

Però tot i ser la primera matèria a ser discutida, la *Constitució sobre la Litúrgia* ofereix interessants punts de reflexió.

"L'Església no té la pretesa d'imposar una rígida uniformitat en allò que no afecta la fe o el bé de tota la comunitat, ni tan sols en la litúrgia; al contrari, respecta i promou l'enginy i les qualitats peculiars de les distintes races i pobles. Estudia amb simpatia i, si pot, conserva íntegra allò que es troba en els costums dels pobles que no estigui indissolublement vinculat a supersticions i errors, i encara a vegades ho accepta en la mateixa litúrgia..." (n. 37).

Certes frases i formes d'expressió dels documents estan lligades a les càrregues del moment, però la porta es va obrir a la possibilitat de caminar i treballar en aquest terreny.

“Malgrat tot, en certs llocs i circumstàncies urgeix una adaptació més profunda de la litúrgia, el qual implica grans dificultats”. (n. 40)

És una urgència que no queda lliure de perills, passes endavant i cap enrere; interrogants i dubtes. El Concili és conscient, i segueixen presentant idees i possibilitats, tot apel·lant a la prudència i la consideració amb sol·licitud de: “Els elements que es poden prendre de les tradicions i el geni de cada poble per incorporar-los al culte diví”. (n. 40 § 1)

Quin dubte cap que la porta s’havia obert. I segueix oberta encara que les mencionades dificultats estan presents, per recordar-nos que no estem enllestint un programa de màrqueting. Així es possibilita que amb intents i errors es pugui créixer. No ens ha de fer por riure de nosaltres mateixos. Se'm permeti una breu experiència personal al respecte:

Recordo esgarrifat –avui en dia amb un somriure als llavis-, que en participar en una ordenació sacerdotal en una missió de Malawi, la primera ordenació d’un jove local -i de la manera que es fa a l’Àfrica-, la cerimònia va representar un daltabaix en la vida de tota la gent dels voltants. No va faltar res. Només la música, tan present en la vida africana, va sofrir una lleu transformació. Amb molt bona voluntat, un dels missioners va creure prudent que els cants s’acompanyessin amb un harmònim, en lloc dels instruments tradicionals i els inqüestionables tam-tams.

El resultat no és necessari comentar-lo. Crec que això ja és història en tot el continent.

"L'Església no té la pretesa d'imposar una rígida uniformitat en allò que no afecta la fe o el bé de tota la comunitat, ni tan sols en la litúrgia; al contrari, respecta i promou l'enginy i les qualitats peculiars de les distintes races i pobles"

CONSTITUCIÓ
SOBRE LA
LITÚRGIA

XI

"El Sínode sobre l'Evangelització de 1974 va tornar a posar sobre la taula la proposta, i finalment el setembre del 1977, en un col·loqui a Abidjan va ser oficialitzada la proposta d'un Concili Africà"

En aquest recorregut que estem fent, s'ha de referenciar un fet que, si bé va portar molta discussió i al final va quedar quasi en un somni, demostra com d'una manera o altra, l'Àfrica segueix inquietant i fent-se present.

Ens referim al tantes vegades demanat *Concili Africà*. Val la pena recordar-ho. Fent història senzillament.

L'Església de Sud-àfrica publica un butlletí de reflexió catòlica: *Grace & Truth*. El número de novembre de 2010 va ser monogràfic dedicat al Sínode dels Bisbes per Àfrica. El missioner combonià espanyol **Vicenç L. Reig**, missioner a Sud-àfrica i professor en el centre teològic de Sedara, presenta les línies històriques del camí fet per portar endavant aquest Concili. El seu article el titula: "Concili Africà – Un somni ajornat".

Seguirem aquest article clar i ben documentat presentant els punts més importants:

"La idea inicial d'un Concili Africà té caires de somni. Eventualment aquest somni es va transformar en projecte. El 1956, un grup de capellans catòlic africà es varen reunir a París. Varen començar pensant en camins per teologitzar la seva fe i l'Església a l'Àfrica com una unitat... Aquesta trobada es considera generalment l'origen històric del projecte d'un Concili Africà (...)"

"El projecte a llarg termini era trobar camins per adaptar la fe cristiana a les realitats africanes... Alguns anys després, l'abril del 1962, la Societat de Cultura Africana (...) expressà al Papa, en aquell temps Pau VI, el seu desig d'un concili africà."

El Concili Vaticà II ja havia plantejat les relacions entre l'Església Local i l'Església Universal i altres idees que semblaven recolzar aquesta idea d'un Concili Africà. Posteriorment, tot un seguit d'encícliques, especialment la *Fidei Donum* focalitzada en la missió a l'Àfrica, varen fer costat a aquesta idea".

El Sínode sobre l'Evangelització de 1974 va tornar a posar sobre la taula la proposta, i finalment el setembre del 1977, en un col·loqui a Abidjan va ser oficialitzada la proposta d'un Concili.

No era una idea romàntica, es tractava de respondre a tot un seguit de realitats viscudes diàriament i que demanaven respostes clares.

L'Associació de Teòlegs Africans, el desembre de 1977 es va manifestar totalment solidària amb el projecte com el millor camí per una veritable africanització de l'Església africana.

"El 1980, durant la visita del Papa a Zaire, els bisbes del país van expressar públicament al pontífex el desig d'un Concili Africà. El Papa, Joan Pau II, manifestà la seva conformitat en principi amb la idea... per al 1982. Més tard, el Papa va parlar de la necessitat d'una reunió referida a l'Àfrica, sense més explicacions. Així doncs, sembla que Roma estava en aquests moments oberta a la Idea d'un Concili Africà".

"A l'africana", a poc a poc, la idea anava prenent forma. Es va escriure molt en aquests temps i tot i descobrir que la teologia africana era una realitat existent, va sorprendre i meravellar a molts. El somni anava endavant. En seguirem parlant.

"La idea inicial d'un Concili Africà té caires de somni.

Eventualment aquest somni es va transformar en projecte. El 1956 un grup de capellans catòlic africà es varen reunir a París. Varen començar pensant en camins per teologitzar la seva fe i l'Església a l'Àfrica com una unitat... Aquesta trobada es considera generalment l'origen històric del projecte d'un

Concili Africà

V. L. REIG

XII

L'any 1985 es presentà un qüestionari a tot l'episcopat africà tractant de fixar dates de celebració del Concili Africà.

Proseguim amb el repàs històric que vàrem deixar en la visita de Joan Pau II al Zaire, actual R. D. del Congo, el 1980. I ho seguim fent de la mà del P. Vicenç L. Reig:

"1983 fou un any crucial pel projecte de concili... Aquest any, el Cardenal Zoungrana, aprofitant la presència de prelats africans a Roma amb motiu d'un altre sínode, va invitar-los a una reunió per examinar tots plegats el projecte d'un concili africà. El mateix any, durant la visita 'ad limina', l'episcopat zaireny va reobrir la qüestió... La importància de l'inculturació i molts altres problemes –digué el Cardenal Malula- empeny a l'episcopat del Zaire a expressar una vegada més el desitgi de veure un dia un Concili per l'Església d'Àfrica. Aquest permetria a les nostres esglésies orientar la situació del cristianisme a l'Àfrica i planificar una comuna línia de conducta pel futur de l'evangelització del nostre continent".

En trobades de l'episcopat africà, el 1984 i el 1988 els estudis i projectes van anar endavant, i l'any 1985 es presentà un qüestionari a tot l'episcopat africà tractant de fixar dates de celebració i formes concretes pel seu desenvolupament.

En altres consultes es va arribar a estudiar aspectes tan concrets com les possibles seus, el nombre de participants, el pressupost i les possibles fonts de finançaments.

El P. Vicenç L. Reig es pregunta: "Tot arribant tan lluny en les preparacions, un es pot preguntar què va fallar. Com és que totes aquestes iniciatives per un Concili Africà varen fer fallida?"

S'han suggerit dues raons pel gir dels esdeveniments: la canònica o natura jurídica d'un ens com el del SECAM –Simpòsium de Conferències Episcopals d'Àfrica i Madagascar- i divisions en les Conferències Episcopals anglòfona i francòfona.

Des d'aquest moment, moltes de les raons miraven aspectes canònics, jurídics, legals i d'exercici d'autoritat. També varen aparèixer pors i suspicàcies pel que fa a la discutida inculturació.

Limitem-nos als fets històrics. Com les peticions s'havien adreçat a la Santa Seu, aquesta va decidir assolir-ne les responsabilitats. I el 1988 el President i el Vicepresident del SECAM varen ser cridats a Roma.

"Després de llargues discussions es va arribar a un acord: se celebraria una assemblea especial per Àfrica del Sínode dels bisbes sota el tema: L'Església a l'Àfrica i la seva missió evangelitzadora envers l'any 2000".

En posteriors visites del Papa a Angola (juny 1992) i Kampala (febrer 1993) s'anuncià que el Sínode s'obriria al Vaticà el 10 d'abril de 1994.

"Quinze anys després, una altra assemblea per Àfrica ha tingut lloc, per desenvolupar alguns aspectes insuficientment presentats en el primer sínode. El títol d'aquest nou sínode: L'Església a l'Àfrica al servei de la reconciliació, justícia i pau, manifesta obertament la intenció del sínode: respondre als desafiaments que han despuntat a l'Àfrica des de l'última assemblea".

En seguirem parlant. Estem fent camí encara que tantes vegades no ho arribem a entendre.

"Tot arribant tan lluny en les preparacions, un es pot preguntar què va fallar. Com és que totes aquestes iniciatives per un Concili Africà varen fer fallida?"

V. L. REIG

XIII

"El Concili africà ha estat un somni ajornat, no pas esvaït. Seguim somiant amb un més fructífer apropament."

Hem fet un recorregut històric. Posem punt final al tema. Les conseqüències o raons queden com un camp obert amb horitzons inabastables.

El nostre acompanyant conclou amb aquesta reflexió: "La segona assemblea s'ha conclòs. Quines són les perspectives de futur per Àfrica, per l'Església universal? Una vegada més, el somni d'un concili s'ha ajornat; ajornat, no esvaït!"

Diguem-ho una vegada més: no es tracta de repartir culpes, responsabilitats o acusacions. Una visió àmplia i ponderada ens ajudarà a assumir realitats que no fan sinó que posar-nos a nosaltres mateixos davant del mirall del realisme.

Tant de bo, per l'Església europea, no quedés tot en una anècdota més de l'imaginari món que envolta Àfrica. L'article del P. Reig acaba amb un cop de sinceritat i esperança: "El contingut dels documents preparatoris d'aquest segon Sínode, segons la meva opinió, mancaven d'una veritable anàlisi del context africà; la metodologia era massa inductiva; la teologia fonamentada en principis genèrics de la doctrina, i per tant no arrelada prou en la realitat d'Àfrica; el seu llenguatge només comprensible per qui està teològicament preparat.

Tot això, suggereix que inclús aquest segon Sínode farà fallida. Només la presència i l'acció de l'Esperit en pot fer una experiència profitosa, un veritable 'kairós' per l'Església a l'Àfrica. Mentre esperem l'exhortació post-sinodal, estic esperançant que el mateix Esperit, que va inspirar el somni inicial d'un Concili Africà, farà que aquest somni un dia es converteix en una realitat per Àfrica".

El 19 de novembre del 2011 es va donar l'exhortació apostòlica post-sinodal "Africae Munus -El compromís d'Àfrica-" a Ouidah amb motiu del viatge del Papa Benet XVI al Benín. Acabem aquests tres comentaris a propòsit del projecte de Concili Africà i els dos sínodes de bisbes dedicats al continent africà, transcrivint el primer i el darrer número d'aquesta exhortació.

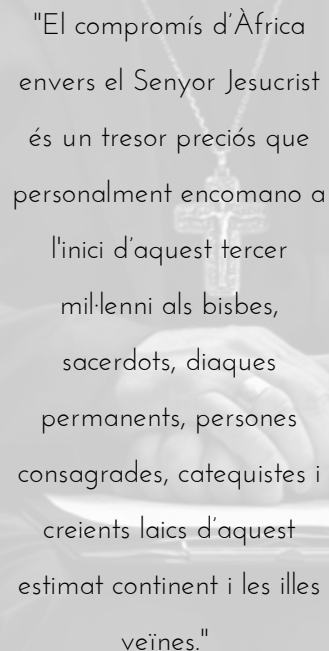
"1. El compromís d'Àfrica envers el Senyor Jesucrist és un tresor preciós que personalment encomano a l'inici d'aquest tercer mil·lenni als bisbes, sacerdots, diaques permanents, persones consagrades, catequistes i creients laics d'aquest estimat continent i les illes veïnes.

Per aquesta missió, Àfrica és guiada a explorar amb més profunditat la seva vocació cristiana; està cridada, en el nom de Jesús, a viure la reconciliació entre individus i comunitats i promoure pau i justícia en la veritat per a tots".

"177. Que l'Església Catòlica a l'Àfrica sigui sempre un dels pulmons espirituals de la humanitat, i es torni cada dia una més gran benedicció pel noble del continent Africà i pel món sencer".

S'ha fet molt? S'ha fet poc? S'ha fet prou? Es podia fer millor? Podríem anar endavant fins a l'esgotament. Una cosa és clara: No hem de tenir por de mirar les coses tal com són, de fit a fit.

Certament com s'ha dit, el Concili africà ha estat un somni ajornat, no pas esvaït. Seguim somiant amb un més fructífer apropament.

"El compromís d'Àfrica envers el Senyor Jesucrist és un tresor preciós que personalment encomano a l'inici d'aquest tercer mil·lenni als bisbes, sacerdots, diaques permanents, persones consagrades, catequistes i creients laics d'aquest estimat continent i les illes veïnes."

CONCILI AFRICÀ

XIV

"El punt de trobada, més enllà de les grans doctrines, serà l'humanisme, que radica i s'arrela en la humanitat. Ciència, saviesa, amor i veritat: quina gran vivència que Àfrica ens ofereix i regala!"

Tornem a un món més proper de la mà d'un africà, com anem fent. En aquest cas més que parlar dels africans tinguem l'esma de deixar que un africà ens parli d'humanitat.

Agafem un altra vegada el llibre que va acompanyar-nos no fa gaire: "Sur les traces de mon pere" de Michel Kayoya. Amb la característica forma d'escriure, molt sovint monòtona, repetitiva, però de gran i sorprenent senzillesa.

El sentit comú i la claredat moral que l'autor ha rebut d'herència dels seus avantpassats, el capaciten per a contemplar el món Occidental d'igual a igual, sense cap mena de complex d'inferioritat o de superioritat. En aquest atansament que estem cercant, aquí tenim un punt gens menyspreable d'apropament, tornem-ho a repetir: la humanitat.

"Jo voldria que el meu poble aprofités el seu contacte amb Occident
per enriquir-lo en humanisme,
en ciència,
en saviesa,
en amor,
en veritat.

Jo voldria que aprofités el seu contacte amb tots els pobles per donar i rebre,
Per embellir-se i embellir l'home".

Molt subtilment, Kayoya ens ho ha tramès quasi amb timidesa. El punt de trobada, més enllà de les grans doctrines, serà l'humanisme, que radica i s'arrela en la humanitat. Ciència, saviesa, amor i veritat: quina gran vivència que Àfrica ens ofereix i regala!

Aquest alè de vida que els africans poden regalar al món -somiem una mica-, serà el punt d'humanitat que tant escasseja entre nosaltres. Amb l'acte d'humilitat d'acceptar aquesta realitat, un primer pas per caminar tots plegats estarà donat.

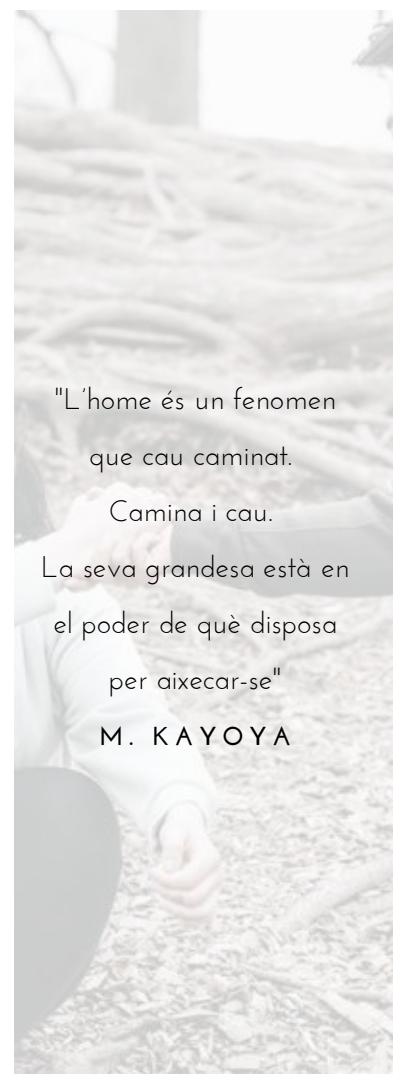
Fem el que no és molt aconsellable fer, generalitzar, però fem-ho per arribar a una millor explicació. L'Església, i tot el que representa, necessita un punt més d'humanitat per estar més oberta a la comprensió i l'apropament a molts pobles.

No és necessari posar noms i cognoms per, "allunyar" certs sentiments de culpa, mirem-ho de fit a fit. La humanitat, sense divisions ni fissures. La realitat humana que martelleja constantment en les nostres vides, encara que ens resistim.

"Si el meu poble no arribés a defensar el seu patrimoni i es deixés distreure pels resultats de les ciències positives, perdria la visió exacta de la realitat humana.

Jo dirigiria la meva mirada envers els pobles rics per demanar
tècnics,
homes, sense més ni més,
però 'tècnics-homes';
erudits,
però també 'erudits-savis',
perquè amb ells, agafant-nos les mans, poguéssim donar al meu
poble
la força de construir-se a si mateix.
Em sentia impotent davant d'aquesta tasca.
Però en reconèixer la meva grandesa d'home
vaig decidir caminar.
L'home és un fenomen que cau caminat.
Camina i cau.
La seva grandesa està en el poder de què disposa
per aixecar-se!".

Humanitat, vida, vivència, tot per posar els peus a terra i alçar el cap per mirar lluny, obertament, envers una part de la humanitat que ens demana ser coneguda, respectada i capacitada per aixecar-se. De ben cert que la humanitat ens ho agrairà; ens ho agraiem.

"L'home és un fenomen
que cau caminat.
Camina i cau.
La seva grandesa està en
el poder de què disposa
per aixecar-se"
M. KAYOYA

XV

"I que és tenir cura? La pregunta sembla plantejada tot establint comparacions, que a vegades les entenem més com a graons d'uns valors classificatoris que van de menys a més."

Si desitgem atansar-nos al món africà no tenim un altre remei que fer-ho tot seguint el seu estil. No pas per establir classificacions o ponderacions d'equanimitat, sinó per apropar-nos-hi millor.

I que és tenir cura? La pregunta sembla plantejada tot establint comparacions, que a vegades les entenem més com a graons d'uns valors classificatoris que van de menys a més. I si ens ho preguntem, no serà perquè estem a la recerca d'allò que s'ha perdut, d'allò que hem perdut: la cura? Ho donem tot tant per sobreentès que acaben oblidant-t'ho.

Una altra precisió: cada religió és un món i les religions tradicionals africanes representen una bonica garba de molts punts de vista. Busquem-ne camins. La saviesa popular ens oferirà amb tota senzillesa i cruesa el més sorprenent ventall de respostes mitjançant proverbis i dites. A Kènia sentirem dir: "La terra no ens ha estat donada pels nostres avantpassats, sino prestada pels nostres fills".

I també: "Podràs treure a una persona del seu poblat, però no podràs emportar-te el poblat que està dins d'aquella persona". Estem parlant de la intimitat mateixa de la persona. Per tant, estaria fora de to oblidar la mateixa naturalesa que ens ha teixit, i que segueix actuant en nosaltres. Potser, tenir cura no serà res més que tenir memòria.

Els baulé de Costa de Marfil sentenciaran amb tota naturalitat: "No tallis l'arbre que un dia va salvar-te del búfal".

I seguim estirant el fil, les conclusions vindran després. A Madagascar els malgaix no dubtaran a dir: "Per molt gran que sigui el baobab, sempre neix d'una llavor petita".

Més a prop del que nosaltres entenem per cura de la naturalesa, els azande de República Democràtica del Congo no tindran dubte en assegurar: "No embrutis la font de sempre, un dia la necessitaràs".

Un aspecte a destacar no és la saviesa en si, sinó la constatació del mal que pot portar a oblidar certes realitats fortament viscudes i experimentades. Sembla que en la idea de tenir cura, el món occidental es fixa prioritàriament en tot el que desapareixeria si es perdessin de vista algunes actituds i comportaments.

El món tradicional africà ho assumeix com a part íntima del ser creat, no per reflexió filosòfica i pragmàtica, sinó com a vivència, tan profunda, que deixar-la a un costat seria trencar el mateix equilibri personal.

El kenià **Jhon Mbiti** en la seva obra sobre religions tradicionals africanes ho expressa així:

"La gent mira constantment envers... un període ple d'activitats i coneixements, i mirant envers ell la gent troba explicacions a propòsit de la creació, l'arribada de la mort, l'evolució de la seva llengua i costums, el fet de sorgir de la saviesa, etc. L'edat d'or descansa en això, i no en el molt curt o inexistent futur".

El concepte de tenir cura, l'hem associat molt sovint a termes lligats a un final, a un acabament, una catàstrofe, i especialment a destrucció, però Mbiti conclou amb una brillant i sorprenent constatació: "Els pobles africans esperen que la història humana continuï sempre, en el ritme del moviment... els dies, mesos, estacions i anys no tenen fi, així com tampoc té fi el ritme del naixement, matrimoni, procreació i mort".

Tot vist amb aquesta perspectiva el protagonisme se l'emporta la natura. Necessitarem fixar-nos en altres aspectes de la vida i del diari esdevenir: la malaltia, la vida, etc. Ho farem més endavant.

"Els pobles africans esperen que la història humana continuï sempre, en el ritme del moviment...els dies, mesos, estacions i anys no tenen fi, així com tampoc té fi el ritme del naixement, matrimoni, procreació i mort".

JHON MBITI

XVI

"Societat, comunitat, identitat grupal, diguem-li com vulguem, aquest és el camí per tenir cura en la visió de molts pobles de l'Àfrica"

S'ha establert amb molta freqüència el paral·lelisme entre cura i malaltia. Tant és així que guarir-se s'entén com curar-se. Però tot depèn del concepte que tinguem de malaltia. I una vegada més hem d'escoltar.

En la cultura occidental, salut, malaltia i cura són senzillament actes reflexius: "Posa't bo, no caiguis malalt, medicar-se, guarir-se" i un llarg etcètera ens ajuda a veure quina visió tenim al respecte.

El món de les religions tradicionals africanes, tornem-ho a recordar, amb totes les seves característiques, segueixen un altre camí. Tenir cura no és prevenció, això seria molt curt i egoista. Hem d'arrençar des de més lluny.

Una primera consideració bàsica: la comunitat és la prioritat de l'existència. Tant és així que la comunitat es converteix en el camp de lluita de la interacció humana, sense el grup l'individu no existeix. Aquestes idees, presentades per **S.A. Thorpe** en l'obra *African Traditional Religions*, les segueix desenvolupant amb aquestes paraules: "Salut, balanç, harmonia, ordre, continuïtat, són paraules clau. No sols fan referència a una desitjable condició present pels individus i la comunitat, sinó que també representen una meta envers la qual la població es dirigeix constantment".

Tenir cura va més enllà d'una actitud personal o social de defensa davant d'un perill individual o col·lectiu. S. A. Thorpe prossegueix: "Aquest ideal necessita mantenir-se de la mateixa manera, tant entre la comunitat visible com en tot el relacionat amb la comunitat invisible, conceptualitzada com poders espirituals (per exemple, els avantpassats)".

Els horitzons s'han eixamplat de manera inusitada, però tornem a allò que ja s'ha dit: tenir cura no és ni més ni menys que una manera de viure com a societat. Una cura exclusivament individual desentona de tot l'entorn i de la mateixa persona.

I si entenem el fet de tenir cura com a simple prevenció, trobarem que les Religions Tradicionals Africanes, amb tots els matisos que es vulgui, categoritzen d'una forma molt particular la malaltia, el mal com a dolor, la guarició, inclús la mateixa salut. Tornem a qui ens acompanya en aquestes breus pinzellades: "Probablement, es pugui dir que en el context africà, el dolor no és predominantment físic o individual, sinó més aviat psíquic, amb fortes dimensions socials. El sofriment existeix tan bon punt les relacions socials s'alteren; tan bon punt els problemes es fan presents en les esferes socioeconòmiques i polítiques".

Societat, comunitat, identitat grupal, diguem-li com vulguem, aquest és el camí per tenir cura en la visió de molts pobles de l'Àfrica.

Aleshores, el que per a nosaltres és conseqüència (de la pol·lució, del canvi climàtic, d'un virus, d'una infecció, de l'impacte ambiental, etc.), es converteix en causa i símptoma. I anant així endavant, la malaltia ja no és res més que un càstig. Per això Thorpe conclourà: "A no ser que es trobi el perquè d'una malaltia, el tractament no és sinó una realitat absolutament superficial. I aquest fet, més sovint del que sembla, es troba en una inicial i continuada disrupció de la unitat que provoca estrès tant a un determinat grup com als seus membres."

Tenir cura, no dubtem a repetir-ho, no és protecció, ans un fort lligam amb tot el que envolta i conforma l'essència de la vida personal i comunitària. Tenir cura unifica la visió de la natura amb tota la seva complexitat; és un pas endavant.

"El sofriment existeix tan bon punt les relacions socials s'alteren; tan bon punt els problemes es fan presents en les esferes socioeconòmiques i polítiques"

S. A. THORPE

